

Un document clau en la història de la *Festa* o *Misteri d'Elx*: El privilegi del Papa Urbà VIIIè (1632)

Joan Castaño i Garcia
Patronat del *Misteri d'Elx*

La investigació desenvolupada al voltant de la *Festa* o *Misteri d'Elx*, obra d'arrels medievals que de manera única i excepcional s'ha mantingut viva fins l'actualitat, ha exhumat en els últims trenta anys una gran quantitat de dades i documents que ens permeten, entre altres coses, conèixer la seua evolució històrica amb molt de detall (Castaño, 2002 a: 45-57). Tanmateix, com vaig tenir ocasió de manifestar en el VII Seminari de Teatre i Música medievals d'Elx de l'any 2002, encara n'hi ha alguns moments concrets que cal aclarir i això només es podrà fer mitjançant recerques en arxius de fora de la ciutat ja que els locals —en termes generals i llevat d'alguna sorpresa puntual— ja ens han ofert una bona part del seu contingut (2004: 77-96).

Un d'aquests punts encara per clarificar es refereix al document (butlla, breu, rescripte, sentència o carta o lletres apostòliques, que de totes aquestes maneres se l'ha denominat en la bibliografia sobre el tema) atorgat pel Papa Urbà VIIIè en l'any 1632, a fi que la *Festa* poguera seguir representant-se, sense cap impediment eclesiàstic, segons la tradició. La importància d'aquest document en la història de la celebració assumpcionista il·licitana radica en què va permetre la seua continuïtat a l'interior de l'església de Santa Maria i, de fet, aquesta esdevingué l'única excepció als dictats del Concili de Trento (1545-1563) quant a la prohibició de representar aquest tipus d'obres en l'interior dels temples. Dictat posteriorment ratificat a casa nostra pel Concili provincial de València (1565) i el Sínode diocesà de València (1590) i pel Primer (1569) i Segon (1600) Sínode de la diòcesi d'Oriola (Vidal, 1962: I, 117-118, 155-164; Martínez, 2003: 82-93). Aquest escrit pontifici és, doncs, d'una gran transcendència i així ho han fet veure els investigadors de la *Festa*, tot i que és molt poc el que es coneix en concret d'aquesta autorització i de les circumstàncies que afavoriren la seua expedició.

Algunes recerques fetes en l'any 2003 en arxius pròxims i llunyans —com, per exemple, el Secret Vaticà— ens ha permés de recollir noves dades sobre l'esmentat document i encara que, malauradament, no hem aconseguit aclarir totalment la qüestió, ens ha semblat d'interés oferir aquestes dades al món científic amb la finalitat de facilitar futures investigacions.

El document conservat a Elx

L'escrit que conservem a l'Arxiu Històric Municipal d'Elx és, en realitat, una còpia refrendada pel notari valencià Miquel Jeroni Ferri d'alguns documents que devien integrar un procés obert davant de l'autoritat eclesiàstica valenciana —possiblement el tribunal apostòlic metropolità— és a dir, una instància superior al bisbat d'Oriola. L'instrument notarial, que transcriu algunes cartes i notificacions que formaven part del procés, està datat el 24 de setembre de l'any 1632 i va ser expedit a instància del cavaller Francesc Sempere, procurador del Consell d'Elx a València. Està format per quatre folis, manuscrits en llatí i en castellà, en el primer dels quals —que serveix de guarda— es pot llegir amb lletra del segle XVIII: «Aprovación de la fiesta de N^a. S^a. De la Assumpción dela Villa de Elche por el sumo Pontífise». I du, a més del segell de la col·lecció documental de l'historiador Pere Ibarra i Ruiz (Elx, 1858-1934), dues signatures: «N° 3°» i «Núm. 72». Sobre l'últim full consta una anotació —l'única anotació que hi apareix en valencià— que indica, «paga el señor Sempere per la present còpia, vint sous».

El document recull, en primer lloc, la presentació el 24 de maig de 1632 davant del jutge del procés, Jeroni de Torres, canonge de la catedral de València, d'una carta apostòlica aportada per l'esmentat Francesc Sempere. Aquesta està signada per Marc Antoni Franciottus, protonotari apostòlic i Auditor General de la Cúria romana, nomenat pel Papa.

La carta apostòlica està dirigida als càrrecs eclesiàstics (abats, priors, prebosts, degans, ardiaques, cantors d'escola, tresorers, sagristans, rectors, lloctinents, potestats, preveres, canonges, plebans, viceplebans, curats i clergues) i als notaris i escrivans públics. En ella s'indica que el poble d'Elx, des de temps immemorial, celebra amb representacions i cants la festivitat de l'Assumpció de la Mare de Déu, però que l'Ordinari d'Oriola intentava «molestar i destorbar» la comunitat elxana en la seua pacífica possessió. L'autoritat romana, davant dels «justos i legítims títols» dels il·licitans, adverteix a qualsevol eclesiàstic, sota pena de 500 ducats d'or i d'excomunió, en cas que siga menester, per a que no s'intente de cap manera impedir aquesta celebració i «mantinguen a la repetida Comunitat i a les seues persones en dita quieta i pacífica possessió i la defensen i conserven». L'escrit està datat a Roma, el 3 de febrer de 1632, any novè del pontificat d'Urbà VIII i redactat per Sanctis Floridus, notari de la cúria de la Cambra Apostòlica.

La còpia notarial de l'Arxiu d'Elx indica que el jutge de València, llegida aquesta carta apostòlica, es donà per assabentat i manà redactar una missiva adreçada al Vicari General d'Oriola on copiava el document romà i explicava la seua presentació pel cavaller Sempere. Després s'afegeix una altra acta notarial de Baltasar Voltes, notari d'Oriola, datada el 24 de setembre, on es dona compte que ell mateix va notificar el 9 de juny el contingut de la carta del jutge valencià a Francesc Piquer, Vicari General d'Oriola, i a Vicent Montesinos, promotor fiscal de la cúria episcopal oriolana, els quals es donaren per assabentats.

I, finalment, es copia la contestació de l'esmentat Vicari General, signada el 12 de juny del mateix any, on s'afirma que la intenció del bisbe mai havia estat de prohibir la *Festa*, tot i que el capítol 24 del Segon Sínode de la diòcesi —celebrat, com hem dit, l'any 1600— impedia les representacions i comèdies dins de les esglésies. Tenint en compte que els bisbes anteriors sempre havien donat permís per a fer la *Festa* i que, reconeguda aquesta pel doctor Esteban Torregrosa, canonge doctoral de la catedral d'Oriola, per comissió del prelat, no s'havia trobat cap element contrari a la fe ni als bons costums,

el bisbe en donava llicència. Però adverteix que, contra allò que al·legava Elx, el Consell il·licità no tenia cap altre títol per argumentar la seua possessió sinó la «precària» concessió d'aquest permís bisbal que, insisteix, mai s'havia intentat revocar.

Allò que sí reconeix és la publicació en l'agost del 1631, a la trona de Santa Maria, d'un edicte que obligava durant la *Festa* a dividir l'església en dues parts, per mitjà d'un reng de fusta, de manera que els homes i les dones quedaren separats i s'hi prohibia la venda de begudes i queviures al temple per evitar berenars, irreverències i «mil deshoonestidades y desvergüenzas» que es vivien en la *Festa* com si fóra «corros de toros y otras fiestas profanas». Recordem que Francesc Massip veu en aquest manament episcopal, l'origen de l'actual andador, allargat fins la porta Major de Santa Maria i que, de fet, separa la nau del temple en dues parts (1991: 166). D'altra banda, el vicari manifestava que l'edicte es va redactar després d'oïr sis testimonis i que, tot i que la vila va recórrer a la Nunciatura apostòlica dels Regnes d'Espanya, aquesta només va modificar el manament en permetre que les dones pogueren dur en la màniga una «confiturilla» per a menjar una sola vegada en cas de molta necessitat. Malgrat tot això, i apel·lant a la santa obediència, el bisbat acceptava totalment la carta pontifícia.

No es conserva als arxius d'Elx cap document —llevat del que estem comentant— que ens parle d'aquest possible procés que, ateses les seues característiques, degué ser costós. Pensem que, a banda dels procuradors del Consell a València i a Oriola, algun enviat elxà hagué d'anar a Roma a presentar l'apel·lació davant la Cambra Apostòlica i, sens dubte, a abonar la quantitat que aquest tipus de gestions i privilegis implicaven. Si els diners, com cal pensar, els va pagar el Consell d'Elx, com a responsable de la *Festa* d'ençà de l'any 1609, no en deixà constància escrita o no se n'ha conservat cap testimoni. Tan sols coneixem, i això gràcies a la còpia notarial que hem descrit, un extracte del final d'un procés que cal suposar llarg i complex ja que, entre les parts que l'integren, se citen testimonis, edictes episcopals, apel·lacions a la Nunciatura de Madrid, un tribunal amb jutge eclesíastic, argumentacions davant la Cúria romana, una carta apostòlica, notificacions a València i a Oriola, resposta del Vicari General oriolà, etc.

De fet, la primera notícia que posseïm sobre l'esmentada còpia notarial prové de l'any 1789 —més de cent cinquanta anys després d'haver estat escrita— sense que abans d'aquesta data s'haja localitzat cap referència al respecte. És en l'acta capitular del 9 d'octubre de 1789 on es fa constar l'arribada a mans del Consell d'un decret del bisbe d'oriola Josep Tormo de Julià, pel qual s'atorgava a l'església de Santa Maria la dignitat d'*Insigne*, cinc anys després que el mateix prelat haguera oficiat la cerimònia de la seua consagració, esdevinguda el 3 d'octubre de 1784. I és al final d'aquesta acta capitular, que indica el procediment que es va seguir per a guardar a l'arxiu del Consell l'esmentat document episcopal, on trobem una menció a la carta pontifícia:

Notta. Doy fee: Que en este día de la fecha haviéndose juntado los señores Claveros del Archivo Mayor de tres llaves de estas Casas Capitulares y abierto el armario o cajón del número primero, que comprende desde el lío primero hasta el catorce de varios privilegios, firmas de derecho y otros, pertenecientes a esta villa y sacado de él, el lío quarto que abraza desde el número setenta y seis hasta el ciento y cinco y en el que se mira entre otros particulares sobre asuntos respectivos a la Insigne Parroquial Iglesia de Santa María, un testimonio del Amparo de

Poseción de la Curia Romana para celebrar anualmente la festividad de N^a S^a de la Asunción, se colocó y lió en el mismo lío quarto la certificación del Decreto del Ilustrísimo señor Dn. Joseph Tormo, dignísimo Obispo de Orihuela expidió con fecha de tres de los corrientes declarando por Parroquial Insigne a la Iglesia de Santa María de esta ilustre villa y de que se hace relación en el anterior Cabildo, bajo el número ciento y seis y de cuja diligencia puse nota al margen del imbenario general de los papeles custodiados en dicho archivo correspondiente al expresado legajo o lío quarto, el que colocado en el propio almarío o cajón del mismo, se bolvió a serrar y recibieron los señores Claveros sus respective llaves. Y para que conste en cumplimiento de lo mandado en cabildo del día nueve de los corrientes que precede, lo prevengo por esta nota que firmo en dicha villa, a dies de octubre de mil setecientos ochenta y nueve años. Antonio González [*rubricat*].¹

L'«Amparo de posesión» de la *Festa* es trobava, per tant, en el «lío quarto» de l'armari de tres claus de l'arxiu d'Elx. En aquest mateix lloc, possiblement, el veuria Lluís G. Llorente de las Casas (1822-1893) que, en redactar en 1845 el seu manuscrit titulat *Colección de noticias antiguas y modernas pertenecientes a la villa de Elche*, anota:

Amparo de posesión. En 3 febrero 1632, la Santa Sede mediante testimonio auténtico expedido en Roma en aquella misma fecha, amparó en la posesión a la Villa de Elche para poder celebrar anualmente la festividad de nuestra Señora de la Asunción el 14 y 15 de agosto, sin que los reverendos señores Obispos pudiesen oponerse a su execusión y dado caso que tuviesen que manifestar alguna cosa en contrario, debían acudir antes con precisión al tribunal pontificio.²

Però vint-i-sis anys després, ja no pogué ser consultat per Aurelià Ibarra i Manzoni (1834-1890) que en el seu interès per recollir documents locals per a redactar una història d'Elx, s'hagué de conformar amb reproduir en el seu noticier la mateixa referència que donava Llorente.³

Tot i que ignorem les circumstàncies exactes, en algun moment determinat del segle XIX aquest important document —com molts altres— va desaparèixer de l'Ajuntament.

Recordem les vendes de documentació històrica com a paper vell que en determinades ocasions va fer el Consell per a pagar obres municipals. El cas és que en l'any 1891 aquest document —afortunadament també, com molts altres— havia estat recuperat per l'historiador Pere Ibarra i Ruiz i relligat al volum I de la seua col·lecció factícia titulada *Varios. Documentos para la historia de Elche*.⁴ El document és el tercer del volum i està assenyalat a la coberta, com hem indicat, amb el segell de propietat de l'esmentat Ibarra.⁵ Ell mateix ens indica aquestes circumstàncies en el comentari que afegeix al

1. Arxiu Històric Municipal d'Elx [AHME], *Llibre de capítols municipals* (Sig. a/119), Capítol del 9 d'octubre de 1789.

2. AHME, *Colección de noticias antiguas y modernas pertenecientes a la villa de Elche*, ms. anònim de 1845 atribuït a L. G. Llorente y de las Casas (Sig. b/ 329): I, 83.

3. AHME, A. IBARRA I MANZONI, *Para historia de Elche: Noticias coleccionadas por...*, ms. de 1871 (Sig. b/277): II: 16

4. AHME, Sig. b/260.

5. El document número set del mateix vol. I dels *Varios* compilats per P. Ibarra és, precisament, l'esmentat decret del bisbe Tormo nomenant *Insigne* a Santa Maria en 1789.

resum de l'acta del 9 d'octubre de l'any 1789 en la seua monumental —i inexplicablement, encara inèdita— obra *Consejos [Cabildos] y Sitiadas*:

Conviene manifestar que aún cuando en la cubierta de este documento que existe encuadrado por mi solicitud en el tomo 1º de *Varios. Documentos para la historia de Elche*, 1891, núm. 38, al número 3 del mismo, no es, como de letra del siglo XVIII se dice en la cubierta «Aprovación de la Fiesta de Nuestra Señora de la Assumpción de la villa de Elche por el Sumo Pontífice», pues sólo es un auto de manutención de posesión a favor de dicha villa mientras no se acudiera al tribunal Apostólico y recayese sentencia en contrario.⁶

A la mort de Pere Ibarra, l'Ajuntament va formalitzar la compra simbòlica del seu arxiu i museu personals, de manera que en l'any 1939 tota la seua col·lecció documental va passar a l'Arxiu Municipal. Amb aquesta actuació el poble d'Elx va poder recuperar una part fonamental del seu patrimoni històric que les autoritats municipals no havien sabut valorar en el seu moment (Castaño, 2002 *b*: 196-212). En aquesta compra, el document de 1632, dins del volum de *Varios*, es va reincorporar a l'arxiu on encara es conserva. A partir de 1998, davant de la necessitat de poder comptar amb la carta apostòlica per a il·lustrar diferents exposicions —«El Misterio de Elche. La Festa d'Elx» (Almagro, 1998) i «La Luz de las imágenes» (Oriola, 2003-2004)— sense que s'inutilitzara per a la investigació la resta del volum, els tècnics de l'AHME van decidir separar el document tot i que manté la signatura original.

Primers estudis

La curiositat investigadora de Pere Ibarra féu que prenguera la iniciativa d'un primer estudi d'aquest document important. L'oportunitat la tingué després de la visita de Teodor Llorente (1836-1911) a Elx en l'agost de l'any 1900. El director de *Las Provincias*, a banda d'assistir a la representació encapçalant una excursió de Lo Rat Penat, va consultar alguns documents que li amostrà Ibarra i dels quals dóna notícia en la seua obra *Valencia. Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia*. Entre ells, esmenta (Llorente, 1889: 1004):

El obispo de Orihuela, don Bernardo Caballero de Paredes, prohibió esta fiesta, y el Consejo de Elche apeló de aquella orden, llevando el asunto a Roma. En el archivo municipal se conserva [*sic*] el traslado auténtico de la sentencia dictada en la Curia romana a 3 de febrero de 1632, librado el 24 de mayo a instancias de Francisco Sempere, síndico procurador de dicho Consejo. En virtud de aquella sentencia (Letras apostólicas) se ampara a la comunidad y hombres de Elche en la posesión quieta y pacífica de celebrar y solemnizar la festividad de la Asunción de la bienaventurada Virgen María con representaciones y canciones, según costumbre de su patria aún observada, tanto en el mismo día de la citada festividad como en su vigilia, en cuya pose-

6. AHME, P. IBARRA, *Consejos [Cabildos] y Sitiadas*: III, 287-288.

sión habían sido molestados por el Obispo de Orihuela, mandando amonestar a éste y a cualquier otro para que en el perentorio término de seis [*seixanta*] días, y bajo la pena de 500 ducados de cámara, excomunió y demás censuras eclesiásticas, se abstuviese de molestar a la indicada comunidad y hombres de Elche en la indicada posesión. Este curioso documento no se ha publicado, que yo sepa.

Ibarra, per mediació de Llorente, va encomanar a l'arxiver de la catedral de València, l'erudit canonge Roc Chabàs (1844-1912), una traducció i un estudi del document. Chabàs, que havia tingut relació epistolar amb Aurelià Ibarra i Manzoni —germà de Pere Ibarra—, coneixia a bastament la *Festa*. Recordem que ja a l'any 1890 havia publicat una edició crítica de la consuetud de 1639 en la seua revista d'investigació *El Archivo* (Chabàs, 1890: 203-214). En aquesta ocasió, abans de retornar el document, es va decidir a publicar el seu treball en l'*Almanaque de Las Provincias* per a l'any 1903 (Chabàs, 1902: 163-167):

Una de las personas que con más entusiasmo se dedica a esclarecer los orígenes y las vicisitudes de la renombrada fiesta de Elche, es el celosísimo ilicitano D. Pedro Ibarra, hermano y digno continuador de la obra, prematuramente truncada, por desgracia, de D. Aureliano. Este activo investigador conserva entre sus muchos libros y papeles, un documento hasta ahora desconocido, referente a un litigio eclesiástico a que dio lugar el drama de la Asunción. En una de sus visitas a la ciudad de las palmas, conoció el director de *Las Provincias* este documento, y como desease el Sr. Ibarra que fuese vertido al castellano su texto latino, le rogó al eruditísimo Dr. Chabàs que hiciese esta versión.

En aquest estudi, inclòs en una carta dirigida al mateix Teodor Llorente i datat l'11 de desembre del 1902, se'ns informa que el document duia una inscripció final que ha desaparegut, possiblement en perdre un últim full de guarda, on quedava palesa la importància que ja al segle XVII se li concedia: «Ynporta mucho El estar Bien guardado este papel».

Després, Chabàs tradueix grans fragments de la còpia notarial, clarifica les seues parts i determina l'abast d'aquesta. Acaba dient,

Esto es, en resumen, lo que dice el documento que ha proporcionado nuestro común amigo D. Pedro Ibarra. He transcrito a la larga toda la respuesta dada por el Vicario General de Orihuela a la intimación de las Letras Apostólicas, donde verdaderamente está la historia que deseábamos poner en claro: como justamente el notario pone en castellano esta parte, nos ahorramos el trabajo de la traducción. Note usted, mi buen amigo, la fecha de estas actuaciones (1632), la que suministra la Consuetud que publiqué en *El Archivo*, tomo IV, pág. 204 (1639) y la noticia que usted da en su *Valencia*, t. II, pág. 1005, y verá usted que, a pesar de los distingos del Vicario General de Orihuela, se persiguió la Consuetud, que aun siendo antigua se mandó censurar de nuevo, y no iban muy descaminados los de Elche al creer que las medidas del obispo D. Bernardo Caballero de Paredes iban encaminadas a su total abolición.

Aquest treball va ser reproduït —llevat de les consideracions inicials i finals— per Pere Ibarra l'any 1933 en el seu fullet *El Tránsito y la Asunción de la Virgen*, on, com és sabut, dedicava unes pàgines a comentar la bibliografia de la *Festa*. Ibarra, a més, inclou dues notes a peu de pàgina. En la primera informa que un retrat del cavaller Francesc Sempere, procurador del Consell que va pagar l'instrument notarial a què ens referim, es conservava a la sagristia de l'església de Sant Joan Baptista del Raval d'Elx fins l'incendi del 23 de gener de 1932; i en la segona indica, com ja hem vist, que el seu germà Aurelià no arribà a veure aquest document (Ibarra, 1933: 72-76).

Després d'aquest primer estudi, és el metge il·licità José Pomares Perlasia qui va fotografiar i reproduir el document en el seu llibre sobre la *Festa* on també inclou una traducció al castellà del manuscrit, obra de José María Morató Thomas, doctor en filologia clàssica i professor en l'Acadèmia Berlitz de Barcelona que dirigia l'il·licità Antonio Pascual Ferrández (Pomares, 1957: XXI-XXVII). I, últimament, en l'any 1980, els tècnics de l'AHME van publicar una reproducció facsimilar del document —de major qualitat que la de Pomares, tot i que sense cap transcripció ni estudi— en la revista *Festa d'Elig*.

Aquests són els antecedents locals que podem oferir perquè tots els investigadors posteriors sempre han seguit aquestes edicions en els seus estudis, especialment la de Pomares Perlasia que, en oferir-ne la traducció íntegra, facilita la tasca (Massip, 1991: 33-34; Castaño, 1997: 52-56). Tanmateix, el document, tot i que aporta nombroses dades, presenta també, com diem, alguns interrogants que cal clarificar per a entendre el seu abast i el procés de la seua redacció.

Arxius de Roma

L'oportunitat d'accedir a l'Arxiu Secret Vaticà en el mes de maig del 2003, gràcies a una ajut del Patronat del *Misteri d'Elx*, va fer possible examinar directament la documentació papal i intentar buscar antecedents sobre el «document il·licità».⁷ Cal recordar que l'original —o alguna referència a aquest— ja havia estat cercat a Roma anteriorment, sempre sense èxit. Per exemple, sabem que l'esmentat Pomares Perlasia ho va intentar mitjançant el capellà elxà Antonio Hernández Mendiola, que en 1954 es va desplaçar a Roma a realitzar estudis musicals superiors.⁸ També hi ha constància a les actes de la Junta Local Gestora del Patronat Nacional del *Misteri d'Elx* que, en l'any 1961, s'havien fet algunes gestions al respecte davant d'Eugenio Montes (1897-1982), director de l'Institut d'Espanya a Roma:

El Sr. [Alberto] Asencio da cuenta seguidamente de la correspondencia cruzada con el Excmo. Sr. D. Eugenio Montes a quien se ha encargado de realizar gestiones para tratar de conseguir una copia legalizada

7. Vull deixar constància del meu agraïment a l'esmentat Patronat del *Misteri d'Elx*, especialment al seu president, Joaquín Serrano Vera i al seu tresorer, Jaime Brotons Guardiola, per les facilitats donades en l'organització de l'esmentat viatge. També al Dr. Miguel Navarro Sorni, arxiver del Col·legi del Corpus Christi de València, que em va fer d'introducció a l'Arxiu Vaticà. I, finalment, al Vicari General d'Oriola, reverend Francisco Conesa i al director del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, doctor Enric Balaguer, per les cartes de presentació que tingueren l'amabilitat de redactar i que facilitaren l'accés a l'arxiu esmentat.

8. Així ho indica el mateix Pomares Perlasia en la part històrica del seu treball que va quedar inèdita i que, ara mateix, prepara el Patronat del *Misteri d'Elx* per a la seua edició.

del breve pontificio que autorizó en 1632 la celebración de la *Festa*, gestiones que el Sr. Montes continua en la actualidad.⁹

I, més recentment, el doctor Massip, un dels màxims especialistes en teatre medieval, segons ell mateix va informar públicament en la ponència pronunciada a Elx dins del X Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval celebrat entre el 16 i el 20 de setembre de 2003, també ha fet alguna recerca en aquest punt.

La nostra investigació ens va permetre comprovar la presència a l'Arxiu Secret Vaticà de col·leccions completes de butlles i breus d'Urbà VIIIe entre les quals no es troba cap referència al document d'Elx.¹⁰ I no es troba, precisament, perquè malgrat que en algunes publicacions ha estat considerat com una butlla o breu papal per ser aquests els documents pontificis més coneguts, ni la seua estructura formal ni el seu contingut són propis d'aquest tipus de documentació. Les butlles i els breus són les formes més habituals de les lletres apostòliques o rescriptes, terme genèric que fa referència a les respostes pontificies per escrit a determinades consultes o súpliques. La butlla és reserva als assumptes més importants, du un segell de plom amb les figures de sant Pere i sant Pau (la *butlla*) per autenticar-la i sol iniciar-se amb el nom del Papa i la frase «bisbe, serf dels serfs de Déu». El breu és una mena de butlla abreviada emesa per l'anomenada Secretaria de breus, destinada a respondre a assumptes de menor importància, autenticada amb el segell de l'anell del Pescador i iniciada únicament amb el nom del Pontífex.

El document que conservem no utilitza cap d'aquestes fórmules ni segells papals, sinó que és encapçalat directament per l'Auditor General de la Cambra Apostòlica. Aquesta Cambra era una mena de Secretaria d'Estat amb àmplies competències judicials, legislatives i administratives i l'Auditor General era el president del més alt tribunal apostòlic. Tenia competències en totes les causes civils, criminals i mixtes i d'apel·lacions sobre qualsevol tipus de sentència de qualsevol jutge pontifici. Posteriorment, va passar a tenir també competències en judicis on participaven prelats i oficials de la Cúria (Pastura, 1984: 211-217; Trenchs, 1982: 629-652). Creiem, doncs, que davant del document conservat a Elx resulta més apropiat parlar —com feia Teodor Llorente— d'una sentència pronunciada per aquest alt tribunal davant d'un procés o d'una apel·lació presentada per algun representant de la vila d'Elx. També podria admitir-se —amb algunes excepcions— l'apel·latiu genèric de rescripte (Pomares, 1957: XXI-XXVII; Vives, 2003: 398-399) o el de carta o lletres apostòliques, com va fer el tribunal valencià, segons consta en el mateix document d'Elx, i que també utilitza el cronista il·licità

9. Arxiu del Patronat Nacional del Misteri d'Elx [APNME], acta de la Junta Local Gestora del 3 de febrer de 1961. En l'acta del 17 de març del mateix 1961, s'insistia en «dar igualmente cuenta de las gestiones que viene desarrollando en Roma D. Eugenio Montes para tratar de localizar el original de la Carta Apostólica por la que Urbano VIII autorizó la celebración del *Misterio*, gestiones que continúan en la actualidad». Malauradament, no s'ha conservat la correspondència esmentada que ens podria informar de les línies seguides a l'Arxiu Secret Vaticà.

10. Archivio Segreto Vaticano [ASV], Index Bullarum Urbani VIII (núm. 744) i Secretaria dei Brevi, Registra Brevium (Sec. Brev. Reg.), núm. 782 i 783 (gener i febrer de 1632). També consultarem sense èxit els registres de les súpliques o peticions dirigides a Urbà VIIIe: Reg. Suppl., núm. 4.601 al 4.608 (3 d'octubre de 1631 al 12 de febrer de 1632). I també els registres de breus lateranesos, emesos en la Basílica de San Giovanni in Laterano, seu del Papa com a bisbe de Roma: Reg. Lat., núm. 1.954, on, malgrat no trobar cap referència a la *Festa*, hi ha constància del nomenament de Claudià Perpinyà, en març del 1632, com a beneficiat de l'església de Sant Salvador d'Elx (f. 567r-568v).

Juan Orts Román (1898-1958) (1957: s.p.). Però sempre tenint present que va ser emés per l'esmentada Cambra Apostòlica.

Malauradament, les incursions documentals fetes a l'Arxiu Vaticà en la secció de la Reverenda Cambra Apostòlica donaren resultats negatius: només es conserva documentació de tipus administratiu i econòmic, però no de tipus judicial.¹¹ No obstant això, la consulta de l'epistolari d'Urbà VIIIè, ens va permetre confirmar la personalitat de l'Auditor General que signà el document il·licità, l'esmentat Marc Antoni Franciottus (1592-1666).¹² Aquest Franciottus era fill d'un comerciant de Lioni que va seguir la carrera eclesiàstica on va destacar ben aviat en ser un protegit de Maffeo Barberini, futur Urbà VIIIè. En 1619 va ser nomenat protonotari apostòlic, en 1629 Auditor General de la Cambra Apostòlica —un càrrec que es comprava per 70.000 escuts— i en 1633, cardenal «in pectore», nomenament que es va fer efectiu en 1637 (Istituto della Enciclopedia italiana, 1998: 50, 162-163; Moroni, 1841: II, 5-17). Aquesta referència, tot i ser col·lateral en el marc de la nostra recerca, ve a confirmar —com d'altres detalls que veurem tot seguit— l'autenticitat del document d'Elx que havia estat posat en dubte per algun investigador. Pot pensar-se que tots coneixien el nom del Papa, però resulta dubtós que a l'Elx del 1632 es coneguera el nom de l'Auditor General pontifici.

D'altra banda, la consulta de la documentació pertanyent a la Nunciatura d'Espanya, a la qual apel·laren els veïns d'Elx davant del decret del bisbe d'agost del 1631, segons ens informa la contestació del Vicari General d'Oriola, tampoc donà resultats positius ja que els documents conservats, que van ser enviats des de Madrid en dues remeses en 1928 i 1931, respectivament, s'inicia en 1664 (Marqués, 1975-1976 i 1986; Olarra, 1948-1949 i 1960). Cal indicar que a l'ASV es conserva un volum amb documentació de la Nunciatura entre 1623 i 1701, però es refereix a assumptes domèstics del Nunci (Arch. Nunz. Madrid, vol. 1).

Una amable conversa amb el prefecte de l'Arxiu Secret Vaticà, monsenyor Sergio Pagano, que va tenir la delicadesa d'examinar la transcripció del document elxà, ens va confirmar la seua redacció com a resultat d'un procés i, d'altra banda, la inexistència al Vaticà de documentació semblant. Pèrdues fortuïtes, trasllats documentals de gran volum, com, per exemple, l'efectuat a París en l'època napoleònica i els acords de l'últim terç del segle XIX sobre la separació dels estats pontificis dins del procés d'unificació territorial italiana, fa que només conserve el Vaticà documentació de la Cambra Apostòlica molt fragmentària. Tots els arxius de la magistratura pontificia que es trobaven fora de les muralles vaticanes en el moment de l'esmentada separació, distribuïts en diferents palaus romans, es van agrupar en 1871 en l'Arxiu de l'Estat de Roma on anaren a parar els arxius administratius, financers, judicials i notariais de l'estat pontifici (Angliolini, 1981: III, 1033 i ss.).

11. ASV, Camera Apostòlica (Cam. Ap.)

12. ASV, Epistolae ad Principes (Ep. Ad Princ., Registra), núm. 45 (1630-1631), f. 178r. (Carta d'Urbà VIIIè a M. A. Franciottus, Auditor Camarae Apostolicae, s.d.).

La visita a aquest segon arxiu, ens posà a l'abast, efectivament, dues àmplies seccions dedicades a la Reverenda Cambra Apostòlica: Camerale I (amb documentació entre 1369 i 1870) i Camerale II (amb documents entre el segle XVI i 1870). La recerca duta a terme en aquestes seccions ens va permetre constatar l'existència del Tribunal de l'Auditor General que, per al seu funcionament diari, es dividia en nou ufficios o comissions al cap de cada una de les quals treballava un notari apostòlic per al tràmit dels assumptes (Angliolini, 1981: III, 1089-1090). Cal insistir en què l'Auditor General ostentava el màxim poder judicial pontifici i, juntament al Governador de Roma —amb poders legislatius— i el Tresorer General —amb poders administratius— era una de les més destacades autoritats vaticanes.

Són diverses les menes de llibres conservats provinents d'aquestes comissions: manuals de citacions, registres d'audiències, registres de testimonis, «ceduale et iura diversa» —on es registraven els documents aportats per les parts— i registres de sentències. Com molt bé indica M. G. Pastura Ruggiero, la consulta consecutiva d'aquests registres en un mateix assumpte permet reconstruir un procés des del seu inici fins a la seua sentència (Pastura, 1984: 211-217).

Adscrit a la comissió o ufficio número 7 localitzem al segle XVII al notari Sanctus Floridus, el mateix que signa la carta apostòlica conservada en còpia a Elx. Malauradament, no es troben registres d'aquesta comissió del Tribunal de l'Audiència general en l'any 1632.¹³ Per tant, resulta impossible conèixer el procés referit a la Festa d'Elx.

És en la secció general de notaris de la Cambra Apostòlica d'aquest arxiu on es conserven protocols d'aquest Floridus entre 1615 i 1650, però amb assumptes no relacionats amb el Tribunal de l'Auditor General, sinó d'altres particulars (testaments, procures, vendes, cessions, donacions...) Precisament, la consulta d'alguns d'aquests protocols ens ha permès localitzar fortuïtament documents semblants al d'Elx. Es tracta de cartes apostòliques redactades en llatí, escrites sobre pergamí i que conserven sentències de l'esmentat Marc Antoni Franciottus que bé per que no foren recollides pels seus destinataris o bé per altres causes que desconeixem, quedaren en poder del notari Sanctus Floridus i foren reutilitzades posteriorment com a guardes dels seus protocols. Cal assenyalar que aquests documents, a manca d'un estudi diplomàtic més detallat, presenten un encapçalament semblant al d'Elx (relació de càrrecs de l'Auditor General, advertències a les dignitats eclesiàstiques, etc.). I entre aquests, volem destacar-ne un datat el 18 de febrer de 1632, escrit sobre un pergamí de 240 x 304 mm, per estar signat pels mateixos personatges que figuren en el document elxà: l'auditor Franciottus, el notari Floridus i, fins i tot, l'escrivà L. Vasis.¹⁴ Aquest document, per tant, confirma la veracitat de l'elxà: és difícil inventar el nom del notari i de l'escrivà i del formulari habitualment utilitzat; d'altra banda, també ens dóna idea de l'aspecte material que devia tenir el document original que, fins ara, no s'ha pogut localitzar.

13. De la comissió 7 es conserven les següents sèries: Registres d'audiències (1708-1831), *Liber testium* (1703-1828), *Ceduale et iura diversa* (1579-1584 i 1654-1831), *Sententiae* (1657-1821) i *Registri di sentenze* (1660-1831).

14. Archivio di Stato di Roma [ASR], Notai A.C./Floridus, Sanctis, núm. 2.999 (gener-febrer de 1632). Documents semblants han estat localitzats al protocol núm. 3.000 (març-maig de 1632) on, fins i tot, un d'ells es presenta imprès amb dades manuscrites en espais deixats en blanc exprefés i també en el protocol 3.001 (juliol-setembre de 1632).

Arxius de València

Segons el document d'Elx, és a València on es trobava el tribunal eclesiàstic dirigit pel canonge Jeroni de Torres que va ser competent en el procés. Aquest tribunal va rebre la carta apostòlica de Roma, va informar al Vicari General d'Oriola i va deixar constància de la seua contestació. Per tant, s'imposava una recerca a València que ha obtingut pocs resultats donades les pèrdues documentals patides pels seus arxius, especialment els eclesiàstics.

D'una banda, ens ha estat impossible localitzar els protocols notariaus de Miquel Jeroni Ferri —el notari que va realitzar la còpia legalitzada conservada a Elx— pertanyents a 1632. A l'arxiu notarial custodiat al col·legi del Corpus Christi o del Patriarca, on es conserva la principal col·lecció de protocols notariaus valencians, només estan els protocols d'aquest notari compresos entre 1571 i 1608 (Andrés, 1990: 213-214). En altres arxius amb fons notariaus, com l'Arxiu del Regne de València o l'Arxiu Municipal de València, tampoc es conserven documents d'aquest notari.

D'altra banda, l'Arxiu de la Catedral de València —actualment en obres— sembla que tampoc conté documents d'aquest notari, tot i que la consulta de l'índex realitzat per Roc Chabàs, que com recordem havia tingut a les seues mans el document il·licità, ens confirma l'existència d'un canonge anomenat Jeroni de Torres, que va prendre possessió de la seua canongia en 1593 i que, com hem vist, va ser el jutge eclesiàstic que signa la documentació conservada a Elx (Chabàs, 1997: 516).

Donades les característiques del document que hem descrit, és més que probable que el procés original es custodiara a l'Arxiu Diocesà de València, seu de la Cúria Metropolitana on es dirigien les apel·lacions d'instàncies menors, com era la diòcesi d'Oriola. Tanmateix, aquest arxiu va perdre la majoria del seu fons històric —convertit en pasta de paper— durant la Guerra d'Espanya (1936-1939). Les seues restes contenen encara documentació referida a processos i plets de diferents classes, sobretot dels segles XVIII i XIX i, fins i tot, un apartat de processos d'apel·lacions del bisbat d'Oriola (Serra, 2003). Molt possiblement seria dins d'aquesta secció on es conservaria el procés relatiu a la Festa d'Elx i, integrat en ell, el document original redactat pel Tribunal de l'Auditor General de Roma.

Entre les apel·lacions conservades, n'hi ha dues instades des del Raval de Sant Joan d'Elx (una pel seus síndic, jurats i «alfamam», l'any 1604 i una altra pel vicari de l'església de Sant Joan, l'any 1789), o altres quinze fetes per la diòcesi d'Oriola que fan referència a Elx, datades entre 1575 i 1811 i referides, fonamentalment, a drets sobre beneficis eclesiàstics.

Destaquem, entre aquestes apel·lacions, la instada per l'Ajuntament d'Elx contra el clergat de les esglésies de Santa Maria i Sant Salvador en relació a la venda de carn a eclesiàstics.¹⁵ Com ja hem explicat en un altre lloc, aquest plet és va iniciar per la creació per part del clergat local d'una carnisseria pròpia on, donada la seua immunitat, no es pagaven impostos municipals. El plet tingué repercussió en la representació de la Festa d'Elx de l'any 1700 en negar-se els sacerdots que cantaven en la celebració a rebre la tradicional «pesada de carn» com a retribució simbòlica de la seua intervenció (Castaño, 1997: 61-64).

15. Arxiu Diocesà de València [ADV], Villa de Elche contra Rectores et clericos Parrochialium Sancta Maria et Sancti Salvatoris dicte Villa, 2 de desembre de 1705, Sig. 378/2.

Arxius d'Oriola

Donat que la part final del document en qüestió recull la notificació al Vicari General d'Oriola, així com la resposta d'aquest, també hem consultat els arxius d'aquesta ciutat, cap de la diòcesi.

És el cas de l'Arxiu Diocesà o del Palau, que, en els últims setanta anys ha patit grans pèrdues documentals causades pels efectes de la Guerra Civil i del riu Segura. Actualment ha estat traslladat al Seminari de Sant Miquel on les seues restes esperen una catalogació o, si més no, un primer inventari. De l'arxiu només és possible consultar ara mateix els pocs llibres de registre conservats, però no els expedients solts. Res hem trobat en els llibres «de Mitra», on s'anotaven les actuacions i manaments episcopals. I en el cas dels llibres de visites pastorals, tot i que es conserva un de les visites del bisbe Bernardo Caballero de Paredes, no hem localitzat entre les seues pàgines cap referència a la Festa, encara que conté les actes de les visites a les esglésies de Santa Maria i Sant Salvador d'Elx de l'any 1629.¹⁶ Caldrà esperar a l'ordenació i descripció dels expedients solts conservats per a veure si queda documentació de l'auditoria diocesana on podria estar el procés inicial referit a la Festa. Tampoc comptem amb un catàleg de l'arxiu de la catedral d'Oriola i, per tant, no ha estat possible fer una recerca entre els seus fons, tot i que no creiem probable que es troben referències al document elxà donades les seues característiques processals.

Millor sort hem tingut a l'arxiu notarial ara dipositat a l'Arxiu Històric de la ciutat on es conserven els protocols del notari Baltasar Voltes entre els anys 1613 i 1648. Aquest Voltes va ser qui, segons els nostre document, va alçar acta de la comunicació del tribunal valencià al Vicari General d'Oriola i, també, de la seua contestació. I, efectivament, al protocol número 732, folis 109-113v, està registrat el document en qüestió sota l'epígraf de «Mandatum Apostolicum de manutendo cum citatione et inhibitione».¹⁷ En ell es transcriu la carta redactada pel jutge eclesiàstic Jeroni de Torres el 24 de maig de 1632 i dirigida al Vicari General d'Oriola, on informava de l'existència de la carta apostòlica de l'Auditor General de la Cambra Apostòlica de Roma, que transcriu íntegrament. Recordem que en aquesta Carta s'anunciava la pena per als contraventors i el termini de seixanta dies per a presentar-se a Roma, davant de l'esmentat tribunal, en cas de no estar conformes en els seus termes.

I a continuació s'inserta la notificació feta pel notari Voltes al Vicari General Francesc Piquer a instàncies de Ginés Massanes, procurador de la vila d'Elx davant de la diòcesi d'Oriola. El notari manifesta que li va entregar una còpia refrendada de la carta apostòlica i una altra a Vicent Montesinos, promotor fiscal de la Cúria. Finalment, s'inclou una «Resposta a unes lletres apostòliques» on es transcriu la coneguda contestació del Vicari General, escrita en castellà. En ella s'acata el mandat de l'Auditor pontifici, tot i que es reserva la potestat d'informar més extensament a aquest en el termini determinat de seixanta dies. Donat que aquesta resposta presenta petites variacions ortogràfiques i

16. Arxiu Diocesà d'Oriola [ADO], Visitas del Ilmo. Señor Caballero de Paredes (1628-1632) (sense Sig.). Conté les actes de la visita a Santa Maria i a Sant Salvador d'Elx, iniciades el 21 i el 29 d'abril de 1629, respectivament.

17. Arxiu Històric d'Oriola [AHO], Protocol núm. 20 de Baltasar Voltes, R/732 (1632), f. 109-113v. A l'índex del protocol, el document queda assenyalat amb les següents paraules: «Mandatum apostolicum de manutendo cum, citatione et inhibitione ad favore villa de Elig. Roma, fol. 109».

d'algunes paraules respecte a la inclosa en la còpia notarial que fins ara coneixíem, ens ha semblat d'interés reproduir-la en un apèndix final.

És evident la gran importància d'aquest document que confirma l'existència d'un procés obert a València per a evitar que el bisbat d'Oriola posara impediments a la representació de la *Festa*. I també ens presenta una còpia de la carta apostòlica que, a falta de l'original, ara ja tenim transcrita en dos documents notarians diferents, un de Miquel Jeroni Ferri, de València i l'altre de Baltasar Voltes, d'Oriola.

* * *

La recerca portada a terme sobre el document del 1632 ens confirma la seua importància dins de la història de la *Festa d'Elx* ja que va ser clau a l'hora d'assegurar la seua continuïtat. No ha estat possible localitzar de moment el suposat procés entre la vila d'Elx i els bisbat d'Oriola, en el qual s'inclou, ni els seus antecedents documentals. Les circumstàncies adverses patides pels diferents arxius on suposem que es conservaven, no permet trobar-los, almenys amb els instruments descriptius dels quals ara mateix disposem. I encara que, fins i tot, és possible que s'hagen perdut per a sempre, caldrà esperar a la catalogació d'arxius com el catedralici i, sobretot, el diocesà, d'Oriola per a contemplar noves possibilitats. Mentrestant caldrà seguir alerta ja que, com és sabut, de vegades es produeixen troballes on la casualitat juga un paper definitiu, especialment en conjunts documentals de gran volum. Només la continuïtat de les investigacions, amb ajudes constants i suficients, la recerca pacient i rigorosa i les reflexions i l'intercanvi de coneixements entre els especialistes que propicien congressos com el de la SITM, permetran seguir avançant en el coneixement d'aquest i d'altres moments destacats de la *Festa d'Elx*. Un coneixement que, emmarcat dins de l'estudi del teatre medieval en general, possibilita una millor comprensió d'una part fonamental i irrenunciable de la nostra cultura comunitària i del nostre passat com a poble.

Bibliografia

- ANDRÉS ROBRES, F. et alii (1990): *Inventario de fondos notariales del Real Colegio Seminario de Corpus Christi de Valencia*, Valencia, Generalitat Valenciana.
- ANGLIOLINI, P. d' i C. PAVONE (dir.) (1981-1984): *Guida Generale degli Archivi di Stato Italiani*, Roma, Ministero per i beni Culturali e Ambientali.
- ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL D'ELX (1980): «Aprobación de la Fiesta de Ntra. Sra. de la Asunción. Varios, t. I, n. 3, Ar. 2», Festa d'Elig, s.p. [5-12]
- CASTAÑO I GARCÍA, J. (1997): *L'organització de la Festa d'Elx a través del temps*, València, Consell Valencià de Cultura.
- (2002 a): *Aproximacions a la Festa d'Elx*, Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert.
- (2002 b): *Els germans Aurelià i Pere Ibarra. Cent anys en la vida cultural d'Elx (1834-1934)*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- (2004): «Notes sobre la recerca històrica al voltant de la Festa d'Elx», in SIRERA, J. L. (ed.), *La Festa i Elx*, Elx, Institut Municipal de Cultura, pp. 79-96.
- CHABÁS I LLORENS, R. (1890): «El drama sacro de Elche», *El Archivo*, IV, pp. 203-214.
- (1902): «El drama sacro de la Asunción de Elche», *Las Provincias. Almanaque para el año 1903*, pp. 163-167.
- (1997): *Índice del Archivo de la Catedral de Valencia*, Valencia, Generalitat Valenciana.
- IBARRA I RUIZ, P. ([1933]): *El Tránsito y la Asunción de la Virgen*, Elx, Tip. Agulló.
- ISTITUTO DELLA ENCICLOPEDIA ITALIANA (1998), *Dizionario biografico degli italiani*, Roma, 50, pp. 162-163.
- LLORENTE, T. (1889 [1900]): *Valencia. Sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia*, Barcelona, D. Cortezo y Cía.
- MARQUÉS, J. M. (1975-1976): *Índices del Archivo de la Nunciatura de Madrid. I (1664-1754)*, Roma, Instituto Español de Historia Eclesiástica.
- (1986): *Índices del Archivo de la Nunciatura de Madrid. II (1754-1803)*, Roma, Instituto Español de Historia Eclesiástica.
- MARTÍNEZ GARCÍA, J. A. (2003): «Historia de la Diócesis de Orihuela», in *La Luz de las imágenes. Orihuela*, Valencia, Generalitat Valenciana—Obispado de Orihuela-Alicante, pp. 82-93.
- MASSIP I BONET, F. (1991): *La Festa i els misteris medievals europeus*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert — Ajuntament d'Elx.
- MORONI ROMANO, G. (comp.) (1841): *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, Venezia, II, pp. 5-17.
- OLARRA GARMENDIA, J. de i M. L. DE LARRAMENDI (1948-1949): *Índices de la correspondencia entre la Nunciatura en España y la Santa Sede durante el reinado de Felipe II*, Madrid, Real Academia de la Historia.
- (1960-1967): *Correspondencia entre la Nunciatura en España y la Santa Sede [Años 1598-1621]*, Roma, Iglesia Nacional Española.
- ORTS ROMÁN, J. (1957): «El Papa de la Festa», *Festa d'Elig*, s. p.
- PASTURA RUGGIERO, M. G. (1984): *La Reverenda Camera Apostolica e i suoi archivi (secoli XV-XVIII)*, Roma, Archivio di Stato in Roma.
- POMARES PERLASIA, J. (1957): *La «Festa» o Misterio de Elche*, Barcelona, Gráficas Marsá.

- SERRA ESTELLÉS, X. (2003): *El Archivo Diocesano de Valencia. L'Arxiu Diocesà de València, València, Facultad de Teología «San Vicente Ferrer».*
- TRENCHS, J. (1982): «La Cámara Apostólica y sus documentos (1ª mitad del siglo XIV)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LVIII, pp. 629-652.
- VIDAL TUR, G. (1962): *Un obispado español: el de Orihuela-Alicante*, Alicante, Diputación de Alicante.
- VIVES RAMIRO, J. M. (2003): «Rescripto Pontificio por el que el Papa Urbano VIII aprueba la Festa», in *La Luz de las imágenes. Orihuela*, Valencia, Generalitat Valenciana—Obispado de Orihuela-Alicante, pp. 398-399.

Apèndix documental

ARXIU HISTÒRIC D'ORIOLA. Protocol núm. 20 del notari Baltasar Voltes (Sig. R/732), *Mandatum Apostolicum de manutendo cum citatione et inhibitione*, f. 109-113v.

[...][f. 112] Que ni a su señoría reverendísima del señor Obispo de Orihuela ni a su merced de dicho official y vicario general jamás les havia passado por la ymaginación impedir en manera alguna la devotíssima fiesta que los vezinos y habitadores de dicha villa de Elche hazen a la Assumpción de Nuestra Señora Sanctíssima. Más antes, han procurado y procuran por todos los caminos posibles augmentar [f. 112v] y avivar en dichos fieles dicha devoçión y aunque en verdad que por el Cap. 24 de la segunda Sýnodo Oriolana está expressamente prohibido hazer representaçiones y comedias dentro de las iglesias por los muchos inconvenientes que de semexantes representaciones se han experimentado *ibi, quare ut ea quae dicisimum possint perturbare officium, aut oculos divinae Maiestatis offendere; ab ecclesia arceantur, ne ubi peccatorum est veniam postulanda ibi peccandi detur occasio in sanctuario Dei inata constitutionem Innocentii 3 quae incipit: "Cum docerem histriones, mimos, comediarum representatores, et actores aut alios, qui in solitis ridiculis et monstrosis formis, aut ludibicorum larvis induuntur sub pena duorum ducatorum prohibemus."* Con todo, attendiendo a la mucha devoçión con que los vezinos de dicha villa celebran dicha fiesta y a que los antecçesores de su Señoría Reverendísima en este obispado (no obstante dicha prohibición synodal) siempre precariamente les han conçedido licentia para hazer la representaçión de la Assumpçión en el día de dicha fiesta y en su víspera; después de vista y regonosida dicha comedia por el Doctor Estevan Torregrossa, canónigo doctoral desta sancta iglesia, de orden y commissión de dicho señor Obispo, y no haviéndose hallado en ella cosa que desdiga de nuestra sancta fee y buenas costumbres se les ha conçedido por dicho señor Obispo facultad y licençia de poder representar aquella conforme cada año se representa dentro el cuerpo de dicha iglesia, de modo que para poder representar aquella en dicho lugar no tienen otro título sino sólo la precaria concessión de dicho señor Obispo y durante su beneplácito; ni consta ni podrá constar que su Señoría Reverendísima ni su merced de dicho señor Provisor official y Vicario General se hajan jamás iactado de revocar dicha concessión; no obstante que libremente lo pueden hazer conformándose con dicha constituçión de Innocençio 3 y constituçión [f. 113] synodal refferida. Lo que en dicha fiesta se prohibió y mandó en el mes de agosto del año próximamente passado por público edicto publicado en el púlpito de dicha iglesia, fue que en los días que dentro de dicha iglesia se hiziesse dicha representaçión se amedianasse la iglesia con un palenque

hecho de tablas de modo que los hombres estén separados y divididos de las mugeres, que dentro de dicha iglesia no se hiziessen meriendas ni se vendiessen cosas de comer ni beber; y esto se prohibió porque a ocasión de la infinita gente que acude de todas partes a ver dicha fiesta y representación estavan en dicha iglesia tan apretadamente los hombres mezclados con las mugeres que de dicha pretura todos los años se seguían mil desonestidades y desvergüenças, las cuales ocasionavan a riñas y que dentro de la casa de Dios se derramasse sangre y se hiziessen [*al marge*, hiriessen] los hombres; y assimesmo se hazían meriendas y bebidas, comiendo en ellas hombres y muegeres, tirándose unos a otros cosas de comer, con tanta profanidad como se suelen hazer en los corros de toros o otras fiestas profanas vendiendo para esto dentro de dicha iglesia, fruta, vino y agua conforme consta de todo lo refferido assí por varios processos actiados en esta corte de riñas e inquietudes que en dichos días han suçedido dentro de dicha iglesia como también por las deposiçiones de más de seis testigos *omni exceptione maiores* que sobre ello se han reçebido con invinçión del sýndico y procurador de dicha villa por cuyas causas y porque también todo lo sobre dicho está prohibido en el sobre dicho Cap. 24 de dicha sýnodo *Ibi nullus praeterea audeat in templis comedera aut adspectu, risu, oculis, signis notis, manus gesticulatione, aut dictis lasivis amorem mulierum aucupare aut earum ambire libidinem; si secus omnem Dei timore postposito fuerit, excommunicationis poenam incurrant*, se mandó publicar el sobre dicho edicto el qual se puso en excomunió y pareció también a todos [f. 113v] los fieles devotos que dezían ser cosa del çielo y a passado en cosa juzgada, porque si bien recorrieron del al Ilustrísimo Nunçio Appostólico en estos Reynos de España, tan solamente se reformó dando liçençia y facultad que pudiessen llevar las mugeres una confiturilla en la manga para en caso de necesidad tomar un bocado y beber una vez quedándose en todo lo demás dicho edicto en su fuerça y valor. Y ansí concluye dicha respuesta diziendo que como a verdadero hijo de obediencia obtemperará dichas letras en tanto quanto es tenido por derecho, *et non aliter, alias neq alio modo*, y que dentro de los dichos sesenta días, contenidos en dichas letras deduzirá y allegará todo lo susodicho más por extenso ante el señor Auditor de la Camera Appóstolica requiriendo a mí dicho notario le reçibiesse auto público de esta respuesta y le continuasse en conseqüençia y sequela de dicha notifiçación y que aquella no diese y librase a nadie *sub nullitatis decreto sin inserta* desta su respuesta *quod est actum Oriolae etc.*